JÓNATAN A DAVID

Původ materiálu
Gruber Jiří
Pořadí v lekci
7

VSTUPNÍ VERŠ

Př 18,24

LITURGICKÉ ČTENÍ

1S 18,1-9

KATECHETICKÉ POZNÁMKY

1. klíčové pojmy, dobové a textové souvislosti:

§smlouva měla pro Boží lid jako celek i pro jeho jednotlivé příslušníky základní význam. Vy tvářela pevný rámec a teprve uprostřed tohoto rámce měl život jednotlivce smysl a záruku budoucnosti. Jako společenství zakotvené ve smluvním svazku byla chápana i rodina. Smlouvu ovšem uzavírali mezi sebou i jednotlivci (tak Jónatan a David). "Jónatovo drama záleží v tom, že musí zachovat věrnost rodinné smlouvě, následovat svého otce a nenávidět Davida, ačkoli s Davidem uzavřel smlouvu, jejíž závažnost dává tušit 1S 18." (BS§A, s. 248) V této souvislosti lépe pochopíme, proč Jónatan jedná někdy velice zvláštně, proč se na něj jeho otec tak osopil (20,30), proč se Míkol vymlouvá (19,17), i proč se David bezelstně Jónatovi vydává do rukou. Zároveň je zřejmé, jak vyšinutý a zběsilý Saul zatěžuje ty, kdo mu chtějí zůstat věrní, nepřípadným břemenem.

Jónatan ovšem vlastní budoucnost nevidí zaručenou smlouvou rodinnou, ale smlouvou s Davidem (20,16.42). David pak skutečně, už jako král, osvědčí příteli věrnost, když se

postará o jeho syna Mefíbóšeta (2S 9).

Jónatan se mohl vymluvit na "věrnost rodině" a Davida vydat do Saulových rukou. Přesto hledí vynalézavě najít cestu k záchraně a s nasazením vlastního života (i on zažije na vlastní kůži výbuch hněvu určeného Davidovi §20,33) se mu to daří. Jsou situace, kdy se nelze vymlouvat na poslušnost nadřízeným a zavedeným autoritám, ale je třeba odpovědně jednat, aby druzí nebyli postiženi bezprávím a svévolí těchto autorit a nadřízených.

Smlouvu uzavíral vždy silnější se slabším, z iniciativy silnějšího. Tento charakter má Boží smlouva s lidem, též smlouva Jónaty s Davidem. Smlouva se lišila od dnešních hospodářských smluv, v nichž jsou oběma stranám stanoveny stejné podmínky a závazky a právní rovnost. Tehdejší smlouvy zrcadlí faktický stav společenství §silnější se vždy stává garantem slabšího §princ nabízí smlouvu slabšímu §Davidovi. Ten stojí společensky níže, proto David o sobě mluví jako o služebníku (20,8) a obává se, aby se Saul o této smlouvě nedozvěděl (20,3). Hierarchický odstup je "změkčen" smlouvou, která ruší bariéry a dovoluje vykvést přátelství. Tento princip "smlouvy" je zakotven v evangeliu Ježíšovou výzvou: "Co jste učinili jednomu z těchto nejmenších, mně jste učinili." §Mt 25,40). Cílem není rovnostářská nivelizace vztahů, nýbrž uznání jedinečnosti jednotlivce, jeho nesmírná "cena" §to je vzor Kristova pohledu na člověka.

Nikdo na královském dvoře neví, ani Jónatan, že David získal pomazání. Podobně nikdo nezná, kromě Saula, Samuelův výrok o zavržení adresovaný Saulovi. Drama, které se zde odehrává, je pro čtenáře zřejmé, pro účastníky je však záležitostí nevyzpytatelné Boží přízně nebo nepřízně. Několikrát je zdůrazněno, že lidé rozpoznávají, že Hospodin je s Davidem, protože mu dopřává zdar.

2. úskalí textu:

§nesmíme Jónatu vylíčit jako slabocha, který nemá sílu odpoutat se od zavedených pořádků a vymanit se cele z otcova vlivu.

Naopak §přestože je vázán rodinnou smlouvou, několikrát ji vlastně porušuje, když nesdílí otcovo nepřátelství, projevuje solidaritu s pronásledovaným Davidem a nakonec mu pomůže uprchnout. Podobně i Míkol, když Davida nechala uprchnout, nevymlouvá se nijak lacino, ale chrání se před otcovým a královým hněvem, který by mohl postihnout ji (19,17).

§Saulovu dceru Míkol bychom neměli vylíčit jen jako chytrou a odvážnou ženu, ale zejména jako věrnou ženu, pro niž je svazek manželský víc než svazky pokrevní. Pobytem na královském dvoře David nezískává jen přátelství s Jónatou, ale i věrnou manželku Míkol.

§přátelství§"Jistě se nemýlíme, domníváme§li se, že křehký a drahocenný jev přátelství je v naší době ohrožen mnoha vážnými nebezpečími. Bible nám může jedinečným způsobem ukázat zdroje a podstatu pravého přátelství. Je s to tento vzácný statek zachovat a obnovit." (C.Westermann, Tisíc let a jeden den, s.94) Jónatan a David však nejsou dětmi, vzory dětské ho jednání, dětských přátelství. Je nutné dětem připomenout, že tak jako až dospělí lidé uzavírají manželství, tak také dospělí prožívají hluboká přátelství. Teď se děti na vše teprve připravují a učí se umění, jak přátelství vytvořit a pěstovat.

§Míkol, podobně jako Raab, zachrání život pronásledovaného. Lstivým jednáním dosáhne zdržení těch, kteří by Davida mohli pronásledovat a lže, aby si zachránila život. Příběh nenavádí ke lhaní, pouze upozorňuje, že jde§li v nebezpečné situaci o záchranu života, nikoli o krytí nějakého deliktu, nějaké krádeže, podvodu atp., je nutné jednat ve prospěch ohroženého, zejména v totalitních režimech dochází k takovým situacím. Výjimečná situace je charakteristická tím, že jde skutečně někomu o život, zejména ze společenských a politických důvodů. Naopak nesmíme lhát tehdy, když bychom se lhaním stávali spoluúčastníky nějakého zločinu, deliktu nebo přečinu, který musí být potrestán, popř. napraven či uhrazen. Těžko se takové věci dětem vysvětlují, protože dětská spravedlnost často nerozlišuje, co je např. donášení učiteli, a co je povinnost nezamlčet delikt. V rozlišování správného a nesprávného jsme ovšem na tom stejně nevalně jako děti. Odpovědnost dospělých je však neoddiskutovatelná, a my se nemůžeme z rozhodnutí vyvázat nějakým úhybným manévrem§to je úděl dospělých, jak svědčí některá podobenství, popř. výroky.

3. Metodické pokyny

Děti mohou puzzle vystříhat a sestavit na začátku. O obrázku, který sestaví si potom můžete povídat (Co představuje? Co tedy skutečné přátelství znamená?). Vaše vyprávění pak dětem obrázek osvětlí. Lze také postupovat obráceně: nejdřív budete příběh vyprávět a děti budou s obrázkem pracovat až potom. Sestavené puzzle jim váš výklad znovu připomenou. Nechte pak děti, aby řekly, o kterou scénu se jedná a kdo tedy na obrázku je.

Puzzle také můžete zvětšit a pokud se děti vrací do shromáždění, mohou dát dospělým za úkol, aby je sestavili a hádali, z kterého biblického vyprávění je výsledný obrázek.

4. pomůcky: fotografie, na níž si státníci potřásají pravicí (jsou to skutečně přátelé, i když se na sebe usmívají?); formulář nějaké smlouvy; symbol desatera ⁝ symbol smlouvy; ústava české republiky; prsteny – jako symboly manželské smlouvy.

5. motivační uvedení do příběhu:
pro mladší školní věk: znáte z vyprávěných nebo z filmových pohádek
nějakého prince, který si našel věrného přítele?
pro starší školní věk: máte kamaráda nebo kamarádku, které byste nevyměnili za nic na světě? Už jste spolu prožili něco těžkého, ohrožení či smutek? Pomohlo vám vaše přátelství?

6. osnovy vyprávění:

a)poznámka a osnova pro mladší školní věk:

zdůrazněte dětem, že se děj odehrává na „královském dvoře“ a že proto tatínek Saul je v trochu jiné situaci než ostatní tatínkové – jde o politickou moc a o obavy krále, že není králem navěky – v pohádkách a v dynastických královstvích je král „navěky“. Také princové a příchozí (David je „pomazaný“, ale na dvoře královském o tom nikdo neví). Je tomu jinak než v pohádkách o dobrém králi a poslušném kralevici a jeho dobrých přátelích Dlouhém, Širokém a Bystrozrakém - a přesto právě zde může rozkvést přátelství, má k tomu více šancí než pohádková přátelství zázračně obdařených s poslušnými kralevici.

Můžete vynechat kap. 20,1-40, a zakončete vyprávění až verši 20, 41-42 a soustřeďte se pouze na motiv přátelství a jeho praktické důsledky, na pomoc ohroženému slovem (Jónatan se přimlouvá za Davida), i činem (dopomůže Davidovi k útěku). 19, 11-17 můžete vynechat. Z kap. 20 stačí připomenout, že David s Jónatanem se opět setkali, ale již nebylo možné, aby David žil v blízkosti Salouvě a Jónatanově – přesto smlouva trvá.

I. Jónatan uzavírá s Davidem přátelství - smlouva

II. David je opěvován jako zdatný bojovník

III. Saul se cítí Davidem ohrožen – chce ho zlikvidovat

IV. Saul chce využít Jónatana k likvidace Davida
Jónatan se přimlouvá za Davida a Saul přísahá, že David nebude zabit.

VI. Saul je uklidňován hrou na citaru (18,10) Saulova recidiva – Saul se pokusí Davida zabít.

VII. Jónatan varuje Davida před Saulem a umožňuje mu útěk

VIII. David s Jónatanem se opět setkávají, David by se chtěl vrátit, ale není možné. Rozloučení a slib (20,41-42)

b) poznámka a osnova pro starší školní věk:

I. Jónatan uzavírá s Davidem přátelství - smlouva.
O pomazání Davida za nového krále nikdo neví,
David respektuje Saula i Jónatu

II. David je úspěšnější než Saul, David je oblíbenější - opěvován jako zdatný bojovník

III. Saul vyhlašuje svůj plán č. 1: David musí být zlikvidován

IV. Saul chce využít Jónatana k uskutečnění likvidace Davida
Jónatan se přimlouvá za Davida a Saul přísahá, že David nebude zabit.

VI. Saul je uklidňován hrou na citaru (18,10) Saulova recidiva – Saul se pokusí Davida zabít.

VII. Jónatan varuje Davida před Saulem

VIII. Davidova žena Míkal ví o Saulově rozhodnutí Davida zabít, pomůže Davidovi utéci a přelstí vojáky, kteří měli Davida zabít

IX. David s Jónatanem se opět setkávají, David by se chtěl vrátit na královský dvůr

X. Davidova prosba – obrací se na přítele jako služebník, jako znevýhodněný, jako důvěřující – proto jako důstojný, nikoli ponížený služebník

XI. Jónatanův plán (19.11-12.18-23 – vypravěč plán „narušil“ vsuvkou o smlouvě – která ovšem dává plánu onu pravou váhu)

XII. Smlouva mezi domem Davidovým a Jónatanem

XIII. Hostina na královském dvoře – Jónatan obhajuje Davida a je za to mále zabit – oštěpem.

XIV. Rozhněvaný Jónatan, domluvené znamení – rozloučení Jónatana s Davidem

VYPRÁVĚNÍ

I. MOTIVAČNÍ UVEDENÍ

Většina z vás jistě má nějakého přítele a kamaráda. Přáteli se stávají lidé, kteří si rozumí, mají podobné názory a jde jim o společnou věc. Některá přátelství však vznikají z vypočítavosti. Kluk, který je silný a každého přepere, nemá většinou o přátele nouzi, protože ostatní chtějí být s tím, kdo vyhrává. Také ti, kdo jsou z bohaté rodiny a mohou své přátele něčím obdarovat, bývají obklopeni zástupem příznivců. Vypočítavá přátelství však dlouho nevydrží. Stačí, aby silák dostal od někoho po hubě, a nikdo se k němu nezná. A když bohatí lidé přestanou mít na rozdávání, počet jejich přátel také rychle klesá.

Jsou však i přátelství jiného druhu. Třeba když si silný a urostlý hoch najde spolužáka, kterému se ostatní posmívají, a rozhodne se ho chránit. Zdánlivě z takového přátelství nic nemá. Ale když spolu někam jdou, mají si o čem povídat. Právě proto, že jsou každý jiný, učí se dívat na svět očima toho druhého. Ideální je, když se přátelé navzájem doplňují a vědí, že se na sebe mohou spolehnout. Lidem, kteří nemají přátele, bývá smutno. Mnozí se stěžují, že je nikdo nemá rád. Ale přitom by stačilo, kdyby sami své přátelství někomu nabídli, někomu pomohli, někoho se zastali. Dnes si povíme o dvou mladých mužích, kteří se stali přáteli na život a na smrt. Jejich přátelství však bylo vystaveno těžké zkoušce.

II. DAVID NA KRÁLOVSKÉM DVOŘE

Když David zvítězil nad Goliášem, král se rozhodl, že ho učiní jedním ze svých důstojníků. David byl statečný a v bojích, do kterých ho Saul posílal, měl vždycky úspěch. Král mu dokonce začínal závidět. Nejvíc mu vadila písnička, kterou si lidé občas zpívali, když vzpomínali na Davidovo vítězství nad Goliášem. Refrén té písničky zněl: „Saul jich přemohl tisíc, ale David deset tisíc“. Saulovi to přišlo nespravedlivé. Zatímco on se staral o blaho

celého království a svedl s nepřáteli mnoho vítězných bitev, David byl oslavován ze jediné vítězství. Proto mu dával najevo opovržení a svěřoval mu ty nejtěžší úkoly.

Král měl syna, který se jmenoval Jónatan a ten se k Davidovi choval zcela opačně než jeho otec. Jónatan Davida obdivoval pro jeho statečnost a David si Jónatana vážil. Divil se, že si ho takový vznešený princ vůbec všiml, a nabídl mu své přátelství. Dlouhé hodiny si spolu vyprávěli. Každý přitom vyrostl v úplně jiném prostředí. David v horách s ovcemi, Jónatan v přepychu královského paláce, a přece si rozuměli a jeden bez druhého neudělali ani krok.

III. DAVID SE STÁVÁ SAULOVÝM ZETĚM

David byl jako Saulův voják úspěšný a hovořilo se o něm stále častěji. Když lidé Davida chválili, Saul v duchu zuřil. Brzy litoval, že z Davida učinil svého služebníka. Pojal ďábelský plán. Dozvěděl se totiž, že se do Davida zamilovala jeho mladší dcera Míkal. Před svými služebníky proto schválně nahlas řekl, že by ji Davidovi dal, kdyby vykonal nějaký hrdinský skutek. Tajně počítal, že David v boji zahyne a on od něj bude mít navždy pokoj. Ale David v odvážné akci proti nepřátelům uspěl a králi nezbylo, než mu svou dceru dát. Jeho nenávist k Davidovi tím jen vzrostla. Saul už dlouho žil v nepřátelství s Bohem. Porok Samuel mu kdysi řekl, že pro svou neposlušnost království ztratí. Když král viděl Davida, jak mu Pán Bůh přeje, dostal z něj strach a došlo mu, že právě David jej může jednou připravit o trůn. A nejen jeho, ale i jeho syna Jónatana. Nebyla to však pravda. David o nic takového neusiloval, ale trpělivě čekal, kdy ho Bůh ke královskému úřadu povolá. O svém pomazání nikomu neřekl.

IV. SAULŮV PLÁN NA ODSTRANĚNÍ DAVIDA

Jednou svolal král Saul válečnou radu, kam měli přístup jen jeho nejvěrnější. Zde oznámil, že se rozhodl se Davida zbavit. Všichni byli zavázáni nejpřísnějším mlčením včetně Jónatana. Otec věděl o jejich přátelství, ale byl přesvědčen, že Jónatan svého přítele opustí, až pochopí, že David je oba chce zbavit trůnu. Jistě se s Jónatanem přátelí jen proto, aby se ho později zbavil. Tak to bylo tehdy běžné. Nový král se vždycky zbavil všech možných konkurentů.

Jónatan však Davidovi věřil a otcův plán mu svěřil. Včas svého přítele varoval a pokusil se krále obměkčit. Když byli sami, přednesl otci svou prosbu. Připomněl Saulovi, co všechno

David pro Izrael udělal, mluvil o jeho statečnosti a nezištnosti. Král se zpočátku mračil, ale nakonec synovy argumenty uznal a svůj rozsudek smrti nad Davidem odvolal. David se opět mohl vrátit na královský dvůr a sedal u stolu spolu s králem a jeho služebníky. Král si ho dokonce opět volal, když propadal melancholii a vzteku. David mu zpíval a hrál na harfu, což Saule uklidňovalo. Ale když se na Davida jednou zadíval, zase ho napadlo, že je to člověk, který ho chce připravit o trůn, a v návalu hněvu popadl kopí. Mrštil jím po nic netušícím Davidovi, ale minul. David zděšeně utekl a skryl se ve své domě.

Král poslal své služebníky, aby v noci hlídali Davidův dům a ráno ho usmrtili. Míkal se musela rozhodnout, na čí stranu se postaví. Rozhodl však slib, který dala Davidovi při svatbě. I když věděla, že se otcův hněv a vztek může obrátit i proti ní, pomohla Davidovi uprchnout. Když pak na ni otec křičel, bránila se, že ji David vyhrožoval smrtí a ona je jen slabá žena.

V. JÓNATAN SE SNAŽÍ ZA DAVIDA PŘIMLUVIT

Problém byl však v tom, že David neměl kam uprchnout. Nikde se nemohl skrývat dlouho a byla jasné, že dřív nebo později ho Saul dopadne. Tehdy se David odvážil tajně sejít s Jónatanem a postěžoval si mu: „Proč je tvůj otec proti mně? Vždyť jsem mu nic zlého neprovedl! Přesto mě honí jako nějakého zločince. Kam mám před ním utéct?“

Jónatan měl rád Davida i svého otce. Stále věřil, že je možné, aby je oba smířil. Proto Davida ujišťoval, že všechno bude zase v pořádku a on se bude moci vrátit ke své rodině i práci. Ale David už tomu nevěřil. Bál se, že král už ani svému synovi všechno neřekne, protože ví o jejich přátelství.

Nakonec se dohodli, že se Jónatan pokusí zjistit královy pravé úmysly pomocí nenápadné zkoušky. Za několik dnů měla být slavnost, které se měli povinně zúčastnit všichni královi služebníci. Jónatan Davida omluví, že musel vyřídit něco neodkladného v Betlémě. Když král tuto omluvu přijme, bude to znamenat, že jeho nepřátelství k Davidovi bylo jen chvilkové selhání. Ale když omluvu odmítne a promluví o Davidovi zle, bude jasné, že David musí uprchnout, opustit rodinu i království a skrývat se jako psanec v horách.

Jónatan slíbil Davidovi, že mu dá co nejdříve zprávu, jak zkouška dopadla. Řekl Davidovi: „I kdyby se stalo, že bychom se my dva ocitli v boji proti sobě, slibme si, že jeden druhého nezradíme. Já ti řeknu, zda proti tobě můj otec něco chystá, a ty mi slib, že nikdy nebudeš bojovat proti mně a mým potomkům. Možná se jednou staneš králem, protože Bůh ti žehná.

Já bych si však přál, aby naše rodiny nikdy nestály proti sobě. Když jsme mohli být přáteli až doteď, zůstaňme jimi i v budoucnu.“

David byl dojat tím, co Jónatan řekl. Věděl, jak je to jeho přítele těžké. Musel se rozhodovat mezi otcem a cizím člověkem. Mnozí mu našeptávali, že David se s ním přátelí jen proto, aby jej nakonec připravil o trůn. Ale Jónatan Davidovi věřil. A tak si slíbili přátelství až za hrob.

VI. SAUL MÁLEM ZABIJE VLASTNÍHO SYNA

V den slavnosti se všichni sešli u slavnostní tabule, jen David chyběl. Král si hned všiml prázdného místa, ale nic neřekl. Teprve druhý den se Jónatana otázal: „ Kde je David?“ Jónatan Davida omlouval a vysvětloval, že se musel zúčastnit rodinné slavnosti v Betlémě. Sotva do dořekl, Saul vzplanul hněvem. Tentokrát se však rozčílil i na Jónatana. Přede všemi mu začal ošklivě nadávat a vyčítat, že se s Davidem spojil. „Pamatuj si, že dokud bude žít David, nemáš naději stát se králem. On tě připraví o trůn. To kvůli tobě se ho chci zbavit, ty hlupáku! Okamžitě ho přiveď a já ho dám zabít.“ Ale Jónatan se Davida znovu zastal. „Proč bys ho zabíjel? Vždyť nám nic zlého neprovedl!“ V tu chvíli Saul vzteky vyskočil a po vlastním synu hodil kopí. Byl by ho zabil, kdyby princ neuskočil. V tu chvíli bylo Jónatanovi jasné, že se David už nikdy nemůže vrátit ke králi. Navždy se teď bude muset skrývat a žít kdesi v poušti.

VII. LOUČENÍ

Jónatan se s Davidem sešel na smluveném místě. Když mu Jónatan řekl, že nad ním král vynesl rozsudek smrti, oba se rozplakali. Bylo jim jasné, že už se nikdy neuvidí. Nikdy už spolu nepůjdou do boje a jeden i druhý ztratí člověka, na kterého se mohli plně spolehnout. Ale znovu se slíbili, že i když budou od sebe daleko, jejich přátelství tím neskončí. I kdyby se v budoucnu stalo cokoli, jeden druhému neublíží. Z dalšího vyprávění víme, že oba tento slib dodrželi a že to platilo i pro jejich děti.

MODLITBA

podněty pro rozhovor:

- co všechno ohrožuje naše lidská přátelství?

§ jak se bránit tomu, když nám někdo poroučí jednat proti víře a svědomí, a my bychom ho měli poslouchat (např. učitel)?

§ přebíráme od rodičů a starších jen dobré věci, nebo i jejich předsudky, nenávist, neochotu ke smíru? Je lehké to rozpoznat a odmítnout?

§ lze brát zřetel na to, když se např. odsuzovaní vojáci či policisté hájí tím, že zakročili nepřiměřeně brutálně, protože jim to jejich velitelé nařídili a oni museli poslechnout?

§ co znamená úsloví, že v nouzi poznáš přítele?

§ znáte z krásné literatury nebo z historie přátele "na život a na smrt"?

§ co znamená láska až za hrob?

§ můžeme pronásledování považovat za situaci životního ohrožení? Jsme v takové situaci často?

§ souvisí smlouva se slovy smlouvání, přemlouvání, umlouvání, smluvit se na..., domluvit se ? Nebo je smlouva (podobně jako zákon) zaslíbením určitých možností, směrovkou a vytýčením nové cesty?

- proč lidé smlouvám nedůvěřují? (mezinárodní smlouvy byly často „pošlapávány“)

- proč je sz-ní kánon označen za starou smlouvu a novozákonní kánon za novou smlouvu; proč Ježíš Nazaretský mluví o smlouvě, která se uzavírá-zpečeťuje jeho krví? Je také zde smlouva pochopena jako zaslíbení určitých možností, nové cesty anebo jako “cár papíru”, který nemusíme brát na vědomí?

- jsou Jónatan s Davidem vykresleni jako dobrou výchovou vycvičení, a tedy charakterní lidé („charakterní“ lidé, tj. ctnostní lidé s trvalým sklonem k dobru) nebo spíše jako spoléhající na smlouvu?

§ uzavírali jste s někým nějakou smlouvu

§ je zapotřebí, aby přátelé mezi sebou uzavírali nějakou smlouvu o přátelství? Chápali bychom takovou smlouvu za projev důvěry a přátelství?

- zkuste vyjmenovat, které lidské vztahy jsou určovány smlouvou. (smlouva manželská, ústava státu, hospodářské smlouvy aj. – jde zde o projev nedůvěry, je-li smlouva uzavírána a vyhlašována?)

Odkaz na pracovní list

07 Jonatan a David - st

07a Jónatan a David

Odkaz na píseň

Bůh je záštita má (SV23)

Nové přikázání (SV364)

Děkujem ti, Pane Bože, že nás máš tak rád

Pomoz mi, můj Pane, abych nežil planě

Moc předivná nás tiše obestírá

Rok za rokem, roky, léta jdou

Cílová skupina

Starší školní

Mladší školní

Katechetické cykly

Pozvání na cestu Starý zákon 2

Biblický odkaz (kat)

1 Samuelova 18,1–9

1 Samuelova 19,1–18

1 Samuelova 20,1–42